

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 330.341.1

В. Є. РАССИХІНА

Херсонський національний технічний університет

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті досліджується сутність категорії «інновація» і доводиться що зміна її змісту у часі не призвела до однозначного трактування цього поняття. На основі проведеного дослідження визначень сутності інновацій дослідниками та їх сучасного місця в економіці було запропоноване визначення категорії інновації з позиції зростання їх ролі в розвитку економік підприємств.

In this article the point of the category "innovations" is researched and it is proved that alternation of its content during the time did not reduce to the digit interpretation of this conception. On the basis of conducted research of the interpretation of the point of innovations by the investigators and their place in modern economics the definition of category "innovation" from the position of the growth of their role, in the development of enterprises economics.

Ключові слова: інновація, економіка підприємства.

Постановка проблеми

В епоху інтенсивної науково-технічної революції інновації є головною рушійною силою динамічного розвитку виробництва і суспільства. Інновації в сучасному світі складають основу конкурентоспроможності фірм, галузей та цілих країн, допомагає захопленню більших за об'ємами ринків збуту та закупок через освоєння нових, більш привабливих для споживача продуктів та послуг, що мають абсолютно нові споживацькі властивості.

Термін інновація почав активно використовуватися в повсякденному житті та праці підприємств та організацій різних організаційно-правових форм, технологів, керівників установ та інших робітників галузей та сфер національної економіки. Не дивлячись на це, економічна теорія досить не виробила загальноприйнятого тлумачення інновацій для використання в більшості галузей економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблематикою визначення інновацій займалась велика кількість вітчизняних та закордонних вчених: К. Маркс, С. Бем-Баверк, Й. Шумпетер, Г. Менш, Д. Брайт, В. Зомбарт, П. Лелон, П. Друкер, М. Портер, М. Туган-Барановський, М. Лапін, Н. Кондратьєв, Б. Портніков, І. Султанов, В. Хартман, В. Шток, С. Крилов, І. Журавко, Ю. Морозов, – завдяки розробкам яких відбувся генезис категорії «інновація» в сучасній економічній теорії.

Невирішені раніше частини загальної проблеми

В сучасних дослідженнях з інноваційної теорії відсутні комплексні, багатовимірні тлумачення інновацій. Найчастіше автори досліджують проблему становлення інновацій в одній країні, галузі, сфері науки. Таким чином невирішеною раніше частиною є системний, комплексний аналіз утворення та становлення терміну інновації як у вітчизняній, так і в закордонній науковій думці з урахуванням факторів часу та періодів розвитку економік країн світу.

Ціль статті

На основі теоретичного вивчення та узагальнення понятійного апарату, термінології, теорії та досліджень економістів з проблем інновацій, а також з урахуванням ролі інновацій на сучасному етапі економічного розвитку сформулювати власний погляд на сучасне визначення категорії «інновація».

Виклад основного матеріалу

Сьогодні, майже у всіх галузях економіки України викристалізувався інноваційний потенціал. Цільове використання цього потенціалу на основі реалізації інноваційної стратегії розвитку дозволить мати Україні суттєві конкурентні переваги на світовому ринку. Саме інноваційне за характером зростання економіки є розвитком. Економічне зростання визначається не тільки кількістю та якістю природних та трудових ресурсів, обсягом капіталу, але й інноваціями. Великою мірою економічний розвиток базується на використанні конкурентних переваг. Але якщо конкурентні переваги базуються на дешевій робітній силі та природних ресурсах, то така економіка має дуже низьку ефективність та примітивну структуру, що майже унеможливає її подальший економічний розвиток.

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин та розподіл сил у світі залежить від науково-технічного потенціалу країни-учасниці, ефективності його використання, інноваційних надбань та інноваційної політики держави. Економічний розвиток держави в значній мірі залежить від ступені економічного розвитку її підприємств всіх галузей. В свою чергу, економічний стан підприємства щільно пов'язаний з його конкурентоспроможністю, конкурентоспроможністю його продукції, послуг тощо. Формування конкурентних переваг здійснюється на основі реалізації заходів з введення у виробництво інновацій. На сучасному етапі розвитку економіки України саме інновації та інноваційний розвиток набувають стратегічного значення.

У світовій економічній думці «інновація» інтерпретується як перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, який втілюється в нових продуктах та технологіях. В Україні проблемна область інновацій розроблялась в рамках економічних досліджень науково-технічного прогресу. Термін інновація почав активно використовуватися в сучасній економіці України як україномовний варіант слова «innovation», що дослівно в дослівному перекладі означає «нововведення» [1]. Саме слово «innovation» утворено з двох слів – латинського «новація» та англійського префікса «in», що означає «в», «введення», тому інновація буквально – це «введення нового» або «нововведення». Слід зазначити, що в українській та російській практиці відокремлюють поняття «інновацій» та «нововведень». При цьому під нововведеннями розглядають нові засоби задоволення потреб: нові технології, техніка, форми організації бізнесу та інше, а інновації мають риси не тільки новини, але і її розповсюдження та комерціалізацію. Таке відокремлення є наслідком того, що з англійської мови був запозичений термін, яким в цій мові визначається і нововведення, і новина.

Сучасне визначення інновацій та здобутки інноваційної теорії ґрунтуються на багаторічних дослідження багатьох вчених всього світу. Генезис терміну «інновація» відбувався у декілька етапів:

1. 1-й етап (XVIII-XIX сторіччя) – представлений здобутками А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, К. Вікселя, які в основу інновацій поклали вдосконалення, що приводить до економії або поліпшення використання факторів виробництва.

2. 2-й етап (початок 10-х – кінець 80-х років XX сторіччя) представлений плеядою видатних економістів, зробивших вагомий вклад у розвиток інноваційної теорії: Й. Шумпетер, Г. Менш, Б. Твіст, Б. Санто, М. Портер, К. Найт, Л. Мор, Х. Барнет, М. Туган-Барановський, Р.А. Фатхутдинов, – які виявили, що інновація може бути конкурентною перевагою на ринку внаслідок комерціалізації якісних змін предмету інноваційної діяльності.

3. 3-й етап (кінець XX сторіччя і дотепер) – сучасний розвиток інноваційної теорії, вагомий вклад до якої внесли українські вчені Г.Добров, О. Алімов, Н. Гончарова, М. Дражан, Д. Черваньов, Б. Портніков, П. Маковеев, які базисом інновацій визнали кінцевий комерціалізований результат інноваційної діяльності, втілений у різних формах та сферах життєдіяльності людини та суспільства.

Перший етап розвитку інноваційної теорії. Слід зазначити, що в ранньому періоді розвитку економіки термін «інновація» не існував взагалі. Але вже тоді були зроблені спроби визначити вплив «нового» на економічні процеси. Одним з перших, наприкінці вісімнадцятого століття А. Сміт виявив залежність зростання доходу від ступеня поділу праці в суспільстві, причому під поділом праці розумів всі ті процеси, які сьогодні мають назву науково-технічного прогресу [2, с.32].

Пізніше, Д. Рікардо в своїй теорії поліпшення землеробства виявив нововведення, що поділяються на дві групи:

1) землезберігаючі нововведення, які збільшують вихід продукції з даної площі шляхом вмілішої сівозміни або кращого вибору добрив;

2) нововведення, які зберігають капітал і працю, до числа котрих належать поліпшення землеробських знарядь, економія у використанні коней у сільському господарстві, краще знання ветеринарної науки [2, с. 97-99]. Слід зазначити, що категорія інновація не займала центрального місця в його наукових розробках, але мала ключові позиції при визначенні впливу інновацій на зміни ренти земельних власників.

К. Маркс визначав інновації, що вивільняють основний капітал, як будь-яке вдосконалення, котре допомагає розширити набір допоміжних інструментів, скоротити необхідну робочу площу або продовжити строк служби машин. К. Маркс капіталозберігаючі інновації ділив на устаткування кращої якості, машини меншого розміру і триваліших строків експлуатації, що дають скорочення часу поставок, економію палива [2, с. 231].

Вікселлем при розробці теорії циклів були наведені арифметичні, алгебраїчні, графічні докази того, що будь-яке нововведення, яке економить працю, обов'язково збільшує сукупний продукт, однак при цьому не завжди зростає абсолютна й відносна частка праці в доході. Віксель приходив до висновку, що критерію, за допомогою якого існувала б можливість судити про вплив факторозберігаючих нововведень на заробітну плату, поки що немає [2, с. 509]. У той же час Бем-Баверк вважав, що технологічні нововведення в основному ведуть до збільшення періоду виробництва. Останній може зменшитися лише в тому випадку, коли нова технологія змінює сам продукт [2, с. 482]. Вже в цей час інновації нерозривно пов'язуються з економічною підприємницькою діяльністю, однак поки що інновації розглядаються з позицій їх впливу на економію праці, капіталу, збереження устаткування та ін.

Другий етап розвитку інноваційної теорії значною мірою базується на трудах австрійського вченого, послідовника Бем-Баверка, Йозефа Шумпетера. Саме йому можна віднести провідну у розробці теоретичної суті інновацій та наближення інновацій до сучасного тлумачення.

Шумпетер в своїй книзі «Теорія економічного розвитку» розробив теорію економічної динаміки, що базується на утворенні «нових комбінацій». Величезну роль відіграє розробка поняття інновації. Шумпетер трактує інновацію як нову науково-організаційну комбінацію виробничих факторів, мотивованих підприємницьким духом [3, с. 121].

Видатний австрійський вчений виконав класифікацію нововведень за кінцевим результатом: продуктиві, технологічні, сировинні, організаційні, збутові. Інновацією, на думку Шумпетера, є тільки те нововведення, практичне використання якого приводить до нової виробничої функції. Вчений виділяє три стадії в процесі науково-технічних нововведень: винахідництво — нововведення — дифузія. Великим внеском у розвиток капіталістичної економіки була ідея «ефективної конкуренції», що зображає ринковий механізм як ефективну взаємодію монополістичних сил і заснована на нововведеннях конкуренції. Й. Шумпетер пояснював коливання економічної кон'юнктури переривчастістю потоку нововведень, які викликані, своєї черги, коливаннями капітальних вкладень.

Крім того, Шумпетер визначив підприємців як тих, хто на практиці займається економічним новаторством. Економічна функція підприємця (здійснення інновацій) є дискретною і не закріплена на завжди за одним носієм. Він пов'язує її з особливостями особистості, специфічністю мотивації, інтелектом, волею та інтуїцією.

Вперше термін інновація був введений І. Шумпетером та Г. Меншем як втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або в новому виді виробу. Саме Шумпетер разом з західноєвропейським дослідником В. Зомбертом вважали, що головна функція капіталістичного підприємця – одержання доходу за рахунок реалізації науково-технічних нововведень у матеріалізованому вигляді.

Таким чином, в цей час все більше набуває популярності ідея комерціалізації інновацій, виявляється щільний взаємозв'язок між інноваціями та ринком, конкурентоспроможністю підприємця.

Саме ринок дає економічну оцінку нововведенням та визначає долю нововведень – чи буде це швидке впровадження нововведенням і воно дійсно їм стане, чи про нього всі забудуть. Організація економічного співробітництва та розвитку дає таке визначення науково-технічних нововведень – це нове докладання наукових та технічних знань, що призводить до успіху на ринку.

При обґрунтуванні теорії конкурентних переваг М. Портер дає наступне тлумачення нововведень: «фірми досягають конкурентних переваг, знаходячи нові способи конкуренції в своїй галузі та виходять з ними на ринок, що можна назвати одним словом – нововведення». Нововведення в загальному тлумаченні включає і поліпшення технології, і вдосконалення способів та методів ведення справ. Підприємства-новатори не тільки відчують можливість змін, але і примушують ці зміни відбуватися швидше [4, с. 64].

З розвитком світової економічної думки кількість трактувань збільшується та змінюється їх якісне наповнення. Найбільш яскраво цей процес починає проявлятися в 50-70 роки в економічній думці науковців Західної Європи та США. Саме тому слід відзначити роботи Д. Брайта, який звернув увагу на те, що інновація – це не просте оновлення продукції, так як це тлумачення обмежує пошук шляхів застосування нової техніки і не завжди має максимальний економічний ефект [5]. В цей час П. Лелон зробив першу спробу розмежувати два поняття – новина і нововведення. Під новиною він розуміє новий вид продукції, методу, технології, а під нововведенням – впровадження новини в економічний виробничий цикл [6, с. 389]. Саме на цьому розмежуванні ґрунтувались більш пізні дослідження багатьох вчених.

Третій етап розвитку інноваційної теорії приводить науковців до розглядання інновацій як форми змін, наприклад змін товару, виробничого, технологічного процесу тощо. У цей час відбувається диференціація новаторства і підприємства – як практичну діяльність і як галузь знань. За П. Друкером інновація – це і засіб збереження та утвердження даної організації, і основа гарантії зайнятості та успіху менеджера, це розробка та впровадження нового, що раніше не існувало, за допомогою якого старі елементи нададуть нові риси економіці цього бізнесу. Ці елементи отримують нове економічне вимірювання. Інновації можна використовувати для пошуку за знаходження потенціалу в бізнесі та для створення майбутнього. Але, в першу чергу, вони повинні використовуватися в якості стратегії для того, щоб зробити максимально ефективним сьогоднішня та наблизити існуючий бізнес якомога ближче до ідеального» [7]. Пізніше, цю думку більш детально розв'язують К.А. Нордстрем, Й. Риддерстрале

В економічній думці 80-90-х років вчені здійснено спробу до більш ширшого тлумачення інновацій та інноваційного процесу. За М. Лапіним нововведення визначається як «комплексний процес створення, поширення нового практичного засобу (новини) для нової або кращого задоволення вже відомої потреби людей, водночас це є процес пов'язаний з введенням даної новини у тій соціальній і речовій сфері, в якій здійснюється її життєвий цикл» [8, с. 273]. Слід зазначити, що суспільна користь ще не є гарантією економічної ефективності інновацій. Разом з тим, не можна погодитися, що інновація створюється для нового або покращеного задоволення вже відомої потреби, бо не завжди ця потреба вже існує у споживача, а скоріше вона існує у виробника, тому що саме успішна інновація є запорукою подальшого успішного розвитку та конкурентоспроможності. Інновація може народитися у виробника або, як виключення, в дуже вузького кола споживачів, що дійсно через характер своєї діяльності мають потребу у інноваціях. Тому не можна вважати, що інновація народжується тільки для задоволення вже існуючих потреб. Виключенням, що уможлиблює трактування Лапіна можуть бути ті випадки, коли під потребами розуміємо загальні потреби: їжа, одяг, піклування про здоров'я та ін. Наприклад, будь що нове, що створюється у сфері продовольчих товарів, задовольняє вже існуючу потребу в їжі.

В сучасній економіці роль інновацій суттєво збільшилась. В ринковій економіці інновації являють собою зброю конкурентної переваги, оскільки інновація призводить до зниження собівартості та цін, притоку грошової маси, підвищенню рейтингу виробника нових продуктів, відкриттю та захопленню нових

внутрішніх та зовнішніх ринків, к підвищенню конкурентоспроможності виробника.

У відповідності зі світовими стандартами інновація трактується як кінцевий результат інноваційної діяльності, що виражений у вигляді нового чи удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, який використовується в практичній діяльності, в новому підході до соціальних послуг [1, с. 30-31]. Ю.П. Морозов під інновацією розуміє прибуткове використання новацій у вигляді нових технологій, видів продукції, організаційно-технічних та соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного або іншого характеру [9]. На думку автора, прибутковість у економічному сенсі не завжди має місце, оскільки інновація може не приносити економічного ефекту, оскільки її впровадження було здійснено з метою отримання соціальних, екологічних та інших неекономічних видів ефекту.

Проблема інновацій в економічній думці України вперше розглядалася видатним вченим М. Туган-Барановським. Він застосував відтворювальний підхід до аналізу нерівномірності процесу розвитку економіки під впливом науково-технічного прогресу. Як і Шумпетер, Туган-Барановський вважав, що внутрішні властивості виробничої системи породжують циклічність її розвитку. Періодична зміна припливів і відпливів у промисловості викликається не законами споживання, а законами виробництва. Виробництво розширюється у роки піднесення не тому, що в даний час зростає споживання, а навпаки — споживання саме тому й зростає, що розширюється виробництво [10].

На основі розробок Туган-Барановського, а також теорії циклів Векселя, його послідовник, видатний вчений Н.Д. Кондратьєв розробив першу систематичну концепцію довгострокових коливань в економіці, що отримали назви довгих хвиль Кондратьєва. Він дійшов виводу щодо присутності трьох великих хвиль (циклів) в світовій ринковій кон'юктурі з періодом 48 – 55 років. Перша підвищувальна хвиля пов'язувалася з інноваціями в текстильній промисловості та виробництвом чугуна. Друга хвиля пов'язувалась з інноваціями в залізничному та морському транспорті. Підвищувальна хвиля третього циклу була спричинена відкриттями в області електрики, радіо та електроніки [11].

Економічна думка України 80—90-х років нашого сторіччя характеризується багатомірністю аспектів і оцінок інновацій. Пріоритетним напрямом розвитку інноваційної теорії у зазначений період є питання управління інноваціями. Для більш глибокого розкриття терміну «інновація» необхідно використовувати системний підхід з позиції цільового орієнтування та розвитку. Б.А. Портніков та Н.З. Султанов розуміють інновації як процес реалізації нової ідеї в будь-якій сфері життя та діяльності людини, що сприяє задоволенню існуючих потреб на ринку та приносить економічний ефект. Це визначення дещо схоже на тлумачення Лапіна, тому що ці автори зазначають, що інновація задовольняє існуючі потреби.

Як було вище зазначено, інновація, що реалізується на ринку в тому чи іншому вигляді не завжди задовольняє існуючі потреби, оскільки існує ряд базисних інновацій, потреба в яких з'являється тільки з їх появою на ринку, тобто виникає новий вид потреб. Звичайно, для того щоб продукція користувалася попитом недостатньо лише розмістити її на ринку. Для формування потреби в цій продукції у споживача підприємці мають велику кількість засобів, якими вони заохочують виникнення потреб. Необхідність інновацій відчуває не суспільство, а виробник. З одного боку, поява «вдалого», конкурентоспроможного інноваційного продукту може призвести до зростання економічного благополуччя підприємства в цілому через механізм завоювання ринку, споживачів, успішні продажі і т.д., а з іншого – може призвести до економії затрат на виробництво продукції, якщо мова іде про поліпшуючі інновації. Основи цієї концепції були викладені ще на початку 1980-х років В. Хартманом та В. Штоком. Вже тоді вони сформулювали тезу, що науково-технічний прогрес є інноваційною стратегією поведінки виробника в умовах ринкової конкуренції.

Слід зазначити, що на сьогодні науковці, що обіймаються проблемою інновацій все більш уваги приділяють вивченню багато вимірності та системності терміна. Крім того, встановлено чіткі взаємовідносини між інноваціями та виробництвом. Інновації починають розглядати як процес або кінцевий результат процесу. Так, російські дослідники Є.І Крилов та І.В. Журавко зазначають, що інновація – це кінцевий результат інноваційної діяльності, що відтворився у вигляді нової або вдосконаленої продукції або технології [12, с. 8]. При цьому інноваційний процес включає науково-дослідницькі, досвідно-конструкторські, проектно-технологічні та експериментальні роботи, а також роботи з виробництва та експлуатації нової продукції, нових технологічних процесів та нових способів організації виробництва, труда та управління. Дещо схоже визначення надає П.Н. Завлін, згідно з яким інновація – це результат творчого процесу у вигляді створених (або введених у виробництво) нових споживацьких вартостей, застосування яких потребує від використовуючи їх організацій або осіб змінення звичних стереотипів діяльності та навичок [13, с. 4]. При цьому найважливішою ознакою інновації виступає новина її споживацьких властивостей. Тому можна дійти висновку, що технічна новина у Завліна відійшла на другий план. Реалізація інновації не тільки потребує змінення звичних стереотипів, але й сама призводить до змін в організації, що виражаються не тільки в фінансово-економічних показниках, але й в показниках інтенсивності праці, зайнятості та інших.

Методологія системного опису інновацій в умовах ринкової економіки базується на міжнародних стандартах, рекомендації з яких були прийняті створеною в рамках Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) групою національних експертів по показниках науки і техніки, і

зазначені в розробленому нею «Керівництві Фраскаті» (стандартна практика, що пропонується для обстеження досліджень і експериментальних розробок) [14].

Відповідно до цих стандартів інновація є кінцевим результатом інноваційної діяльності, що отримав втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг. Ці стандарти охоплюють нові продукти і нові процеси, а також їх значні технологічні зміни.

Згідно з вищезгаданими стандартами існують два типи технологічних інновацій: продуктова та процесна. Продуктова інновація охоплює впровадження нових або вдосконалених продуктів. Тому продуктову інновацію поділяють на базисну та поліпшуючу. Процесна інновація являє собою освоєння нових форм і методів організації виробництва в процесі випуску нової продукції [14]. При цьому мається на увазі, що випуск нової продукції можна організувати при наявних технологіях, обладнанні, енергетичних ресурсах і при використанні традиційних методів організації виробництва й управління. Вище викладене дозволяє дійти висновку, що інновація водночас виступає як у якості результату, так і у якості процесу: результат, тому що інновація являє собою кінцевий продукт інноваційної діяльності; процес, оскільки інновація являє собою процес перетворення наукової думки у кінцевий продукт.

Аналізуючи визначення сутності інновацій слід зазначити, що інноваціям притаманні численні характеристики: комерціалізованості, орієнтованості на споживача, ефективності, науково-технічної новизни, соціальності та інші. Світова економічна спільнота вже давно орієнтується на інноваційний стандарт виробництва – виробництво світового класу. Це виробництво не просто нової продукції, а продукції, набагато кращої за її попередні аналоги, більш якісної та, як правило, за нижчою ціною. На користь показника якості свідчить ще той факт, що в результаті впровадження інновацій у 80% випадків поліпшилась якість продукції. Якість – це одна з базових, визначальних характеристик, що відрізняє покращений товар від справді інноваційного, що має якісно нові властивості, відмінні від властивостей товарів-аналогів або таких, що не має аналогів. Оскільки інновація утворює в тому числі для задоволення потреб споживача, показник якості і реалізується також через якість задоволення потреби. Слід зазначити, що крім ознаки якості, інновації також завжди мають стимул та мотив появи: потреби споживача, ринку, підприємства або розвиток науки та техніки, що призводить до дифузії інновацій між різними галузями промисловості.

Термінологічне визначення інновацій необхідно проводити з урахуванням основних його ознак та характеристик. Систематизуючи вищевикладене, до провідних ознак та характеристик інновацій відносяться: науково-технічна новизна; виробнича застосовність; споживча застосовність; комерційна реалізованість; наявність ефекту; ступінь задоволення потреб; мотив та стимул; якість.

Таким чином, в сучасній економічній теорії існує дуже багато підходів до визначення інновацій. Таку велику кількість тлумачень поняття «інновації» можна пояснити відмінностями у меті його використання, не зважаючи на те, що всі вони мають спільні риси. Крім того, відмінності у тлумаченні також виникають від того, що різні автори дають визначення різних видів інновацій. Важливо дати таке визначення інновацій, що є універсальним та придатним для визначення будь-якого виду інновацій.

З урахуванням теоретичного вивчення та узагальнення понятійного апарату, термінології, теорії та дослідів закордонних та вітчизняних вчених з проблеми інновацій можна дати наступну авторську інтерпретацію терміна «інновація».

На нашу думку інновація – це комерціалізований кінцевий результат інноваційної діяльності, заснований на досягненнях науково-технічного процесу та накопиченого досвіду, таланті дослідника, впроваджений в різні сфери діяльності та реалізований на ринку для утворення та задоволення нових потреб або кращого задоволення вже існуючих, що утворює економічний, соціальний, екологічний, науково-технічний та інші ефекти у будь-якій сфері життя та діяльності людини.

Через зазначене вище може зробити висновок, що інновацію як результат необхідно розглядати з урахуванням інноваційного процесу. Для інновацій в рівній мірі важливі всі її основні компоненти: науково-технічна новина, виробниче застосування та комерційне втілення. Відсутність будь-якого з них унеможливує інноваційний процес.

Орієнтація підприємств на активізацію інноваційної діяльності з використанням наукових підходів та накопиченого мирового досвіду, методів управління є передумовою успіху та процвітання країни, підвищення добробуту та життєвого рівня населення.

Висновки. Таким чином, запропоноване визначення інновацій враховує всю багатомірність, складність категорії на сучасному етапі та може використовуватися у різних галузях науки та виробництва. Подальші дослідження слід спрямувати на деталізацію розуміння інновацій у відповідності до умов розвитку підприємств і галузей.

Література

1. Статистика науки и инноваций: Краткий терминологический словарь. Под ред. Л.М. Гохберга. – М.: ЦИСН, 1996. – 354 с.

2. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / Академия народного хозяйства при Правительстве РФ. — 4. изд. — М.: Дело ЛТД, 1994. — 687с.
3. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития : (Пер.с нем.) В.С. Автономов. — М.: Эксмо, 2008. — 863 с.
4. Портер М. Международная конкуренция: Пер. с англ. - М.: Международные отношения, 1993. — 896 с.
5. Л. Водачек, О. Водачкова Стратегия управления инновациями на предприятии: Сокр. пер. со словац./Авт. предисл. В.С. Рапопорт. — М.: Экономика, 1989. — С. 24.
6. П. Лелон Развитие науки и планирование научных исследований. — М.: Знание, 1986. — 273 с.
7. П.Ф. Друкер. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво: Пер. з англ. В.С. Гуля. — К.: «Україна», 1994. — 245 с.
8. Н.И. Лапин. Системно-деятельностная концепция исследования нововведений // Диалектика и системный анализ / Отв. ред. Д.М.Гвишиани. - М., 1986. — С. 16-21.
9. Ю.П. Морозов. Инновационный менеджмент: Учеб. пособие. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. — 446с.
10. М. И. Туган-Барановский. Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии / НАН Украины; Объединенный ин-т экономики / Т.И. Деревянкин (науч.ред.) — 2-е изд., перераб. — К.: Наукова думка, 2004. — 368 с.
11. Н.Д. Кондратьев. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения: Избранные труды / Международный фонд Н.Д.Кондратьева; Международный ин-т Питирима Сорокина Николая Кондратьева; Институт экономики РАН. — М.: Экономика, 2002. — 767 с.
12. Э.И. Крылов, И.В. Журавков. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятия: Учеб. пособие. — М.: Финансы и статистика, 2001. — 384 с.
13. Основы инновационного менеджмента: Учеб. Пособие / Под ред. Завлина и др. — М.: ОАО «НПО «Издательство «Экономика», 2000 — 475 с.
14. Oslo manual. Руководство по сбору и обработке данных в области технологических инноваций. — П.: Организация по экономическому сотрудничеству и развитию, 1992. — 64 с.

Надійшла 13.05.2009

УДК 339.187.44:330.322.2:338.439.4

А. В. СУЧКОВ

Запорізький національний університет

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИПЛІКАТИВНОГО МЕТОДУ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ У ФРАНЧАЙЗИНГ

Описано мультиплікативний метод оцінки ефективності інвестицій у франчайзинг, який використовує два нові критерії оцінки ефективності інвестицій у франчайзинг: динамічний критерій окупності та критерій порівняння періоду окупності даного проекту із фактичним розміром терміну окупності капітальних вкладань в даній економічній системі. Метод дозволяє врахувати вплив зовнішнього середовища на ефективність діяльності франчайзингового підприємства.

The multiplicative method of estimation of efficiency of investments is described in franchising. What uses two new criteria of estimation of efficiency of investments in franchising: dynamic criterion of recoupment and criterion of comparison of period of recoupment of this project with the actual size of term of recoupment of the capital insetting in this economic systems. A method allows taking into account influence of external environment on efficiency of activity of franchising enterprise.

Ключові слова: мультиплікативний метод оцінки ефективності, франчайзинг, критерії оцінки ефективності.

Проблема ефективного використання інвестиційних коштів завжди знаходилася в центрі уваги прикладної економіки. У теорії оцінки ефективності інвестицій в другій половині минулого століття явно позначилися два конкуруючі підходи: східний (російська школа), який ґрунтувався на встановленні економії витрат виробництва, і західний (європейська і американська школи), основу якого складала оцінка ефекту інвестицій, отриманого за рахунок прибутку від реалізації даного інвестиційного проекту. Навіть об'єктивні факти того, що економія витрат завжди збільшувала розмір прибутку, а отримання базового прибутку не виключало додаткового його збільшення за рахунок економії витрат, не стали основою об'єднання двох підходів. Пріоритет отримала західна (так звана ринкова) схема оцінки інвестицій зі всіма властивими їй перевагами і недоліками.

Крім цього, істотно зросли вимоги, що пред'являються інвесторами-франчайзі до визначення економічної ефективності інвестиційних франчайзингових проектів. Раніше вважалося, що будь-яке поліпшення споживчих властивостей продукції обов'язково виявить себе і забезпечить відповідний цій зміні економічний ефект. Проте це не завжди так. У різних економічних системах споживчі властивості різних об'єктів і заходів виявляють себе по-різному. Більше того, залежно від структури економічної системи вони можуть не виявити себе взагалі. З іншого боку, сама економічна система схильна до дії різних зовнішніх